

СТАНОВИЩЕ

От проф. дфн Ангел Георгиев Ангелов
за дисертационния труд на Илияна Стоева Гегова за присъждане на
образователната и научна степен „доктор“
на тема: „Социолингвистични аспекти на банатския говор“

Илияна Стоева Гегова беше редовен докторант в Катедрата по български език за периода 2015-2019 г. Тя представи своя завършен труд в Катедрата в началото на 2019 г. след едногодишно удължаване на срока на редовната си докторантура. Докторантката осъществи две дългосрочни командировки в Румъния с проекти, финансирани от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. По този начин тя успя да отиде на теренни експедиции, за да проведе експериментите си на място. Трудът е съставен от четири глави, разглеждащи историята и езика на българската общност в Банат, лексикалното богатство и съвременното състояние на говора на морфологично равнище, както и влиянието на съвременния български книжовен език върху банатския български говор. Основното изложение на дисертацията се състои от увод, четири глави и заключение. Обемът на основния текст е 154 стр. плюс 7 стр. приложения и 4 стр. библиография. На стр. 155 са представени в резюме приносните моменти на дисертацията, оформени според стандартите на Факултета по славянски филологии.

Уводът посочва обекта на изследването, обосновава важността на задачата, посочва целите и методите за събиране на емпиричния материал. Накратко е представена и основната терминология, структурата на дисертационния труд, както и използвани източници за експериментите, свързани главно с изследването на лексиката.

Първа глава е посветена на общи въпроси за историята на говорната общност, за социалната структура на изследваните селища, за избора на основния изследван обект, а именно най-голямото българско село в областта - Стар Бешенов. Подробно е описана историята на образователното дело сред българите католици в Банат, и което е особено важно - историята на създаването на специфичната езикова писмена норма там. Не може да се отрече, че такива факти са били излагани и в други разработки, но в тази глава личи стремежът на авторката за съвременно осмиляне на историческите факти и за прилагане на социолингвистичен подход спрямо езиковата ситуация в този твърде интересен с многоезичието си район. Съществен принос тук е нагледното и описателно представяне на езиковата ситуация в Банат, според утвърдения в нашата социолингвистика от М. Виденов, модел на отношенията билингвизъм-диглосия. В дисертацията терминът билингвизъм е заменен с мултилингвизъм, а сравняването на схемите създава представа за

историческия развой на отношенията между езиците и подезиците в региона.

Втора глава навлиза в същинската част на социолингвистичното изследване. Проследени са десет различни подсистеми в лексикалното богатство на банатския български говор. Фактът, че общността е заобиколена от другоезично население, и че до голяма степен живее в смесена среда, т.е. в съжителство с други етнически групи, представлява много сложен, но и интересен социолингвистичен обект. Наблюденията са насочени към навлизането и използването на румънски, немски, унгарски и турски думи в говора на с. Стар Бешенов. Тези лексикални страти са съпоставени със славянските пластове, сред които по своя произход спада и домашната банатско-българска лексика. Става дума и за сърбохърватската и църковнославянската лексика, както и за различните по-съвременни понятийни и стилистични парадигми - административно правните термини, жаргоните и разговорните стилове, международната лексика. По този начин прецизно и със статистически обработени резултати (в таблици и хистограми) се описва, представя и обяснява колективната езикова компетентност на четири социални групи в езиковата общност. Основен фактор за социалната стратификация тук се оказва признакът възраст и съответно поколенческите разлики, като специално внимание е отделено и за румънското население, живеещо в досег с българите в Банат. Тази глава е изцяло новаторска, и то не само с извлечените и умело представените резултати - тук е налице успешно проведена серия от експерименти за изследване на лексикални маркери. Подобно изследване в такива мащаби е новост по отношение на използването на социолингвистичните методи. Както е известно, лексикалните маркера са твърде трудни за наблюдаване и проучване поради свота динамика и поради разнообразието си. В тази дисертация обаче е приложен сполучлив инструментариум за събиране и за обработка на материалите, което е дало възможност на докторантката да представи цялостен и разгърнат социолингвистичен модел.

Трета глава е написана в традициите на българската социолингвистична школа, защото стъпва върху предишни описания на говора от гледна точка на диалектологията, като от там се извличат диатностичните признаци, необходими за социолингвистичните анализи. Банатският говор е подробно описван от Л. Милетич и от Ст. Стойков. Говорът притежава фиксирана правописна норма и на него са съставяни корпуси. Отново с помощта на статистически и вече утвърдени социолингвистични процедури е направен анализ на корелациите - социални прослойки спрямо социолингвистични маркери. Картината е много подробна и с голяма точност показва разколебането на традиционния говор при употребите на езика от различните поколения. Представена е вариативността по отношение на местоименната система

(личните мостоимения за трето лице ед. и мн. число, които са интересни и в падежните си форми; неизменяемите обобщителни и неопределителни местоимения, твърде типични за говора), на частиците за бъдеще време, на окончанието ма 1 л. мн. ч. при гл. от първо и второ спрежение. Някои от макерите са определни като морфологични, други като морфофонетични, а протетичното „и” е типичен фонетичен маркер. Извличането на тези маркери обогатява социолингвистичните знания за българския език и представя по нов начин известните описания на консервативните говори на българските конфесионални общности, в случая на говорите на българите католици.

Обучението на днешните ученици в с. Стар Бешенов на книжовен български език, който те изучават факултативно, е разисквано в четвърта глава на труда. Тук изпъкват редица подробности за съвременната мултикултурна среда в региона, за многоезичие като фактор за езиковите интерференции и за диглосията - диалект спрямо книжовен език. Макар зрялото поколение да се е сблъсквало с този проблем и в резултат на диглосията да е изпитвало известно езиково раздвоение, то това не е било в много голяма степен, тъй като преди няколко десетилетия езиковата вариантност е била значително по-слаба. Поколенията на младежите и на юношите обаче са истински разколебани в своята езикова компетентност, въпреки че общият извод от проведените наблюдения показва изненадваща устойчивост на местния български говор. Така например частицата за бъдеще време (за) в положителната си форма остава запазена, но отрицанието в бъдеще време (ни ще) се оказва повлияно от книжовния български език, защото при младежите се среща и стандартната форма (няма да). Налага се обобщението, че чуждоезиковата среда е по-силен ерозиращ фактор за говора, отколкото са разнообразните влияния на книжовния български език. По този начин, каквато е целта на повечето социолингвистични изследвания, дисертацията изпълнява задачата си като предоставя модел и картина за бъдещето на езиковата ситуация в изследвания ареал и е представителна за проучвания социум, като някои хипотези се потвърждават, а други се отхвърлят от експериментите.

Според мене, трудът представлява цялостно завършено изследване, осъществено според основните теоретични и експериментални принципи на социолингвистиката. Трудът показва, че докторантката има теоретични знания по специалността и способности за осъществяване на самостоятелни научни изследвания. Изложените резултати и изводи представят в положителна светлина българските постижения в тази област на науката. Намирам, че въз основа на така изложените научни приноси в дисертационния труд, на докторант Илиана Стоева Гегова може да се присъди образователната и научна степен „доктор”.

9.04.2019 г.

С уважение: Проф. д-р А. Г. Ангелов